

І сказала їм Олвос:

– Нащо ви це зробили, діти мої? Чому небо затягнуте димом? Чому ви воюєте в далеких краях і проливаєте кров на чужині?

А вони відповіли їй:

– Ти поблагословила нас як народ Свій, і ми раділи, і були щасливі. Але ми знайшли тих, які не були Твоїм народом і не стануть Твоїм народом; були вони свавільні й не знали Тебе. Вони не відкрили вух своїх до пісень Твоїх і не покладали слів Твоїх на язика свої. І побили ми їх об каміння, і зруйнували їхні доми, і пролили їхню кров, і розвіяли їх за вітрами, і були праві, вчинивши так. Бо ми – Твій народ, Тобою благословенний. Ми Твої, і тому завжди праві. Хіба не це Ти казала?

І Олвос не відповіла.

КНИГА ЧЕРВОНОГО ЛОТОСА, частина IV, 13.51–13.59

Хтось ще гірший

– ...Я вважаю, що це питання, – каже Василь Ярослав, – стосується намірів. І усвідомлюю, що суд може зі мною не погодитися. Зазвичай для рішення цього суду важливими були наслідки, а не наміри, але не можна ж справді оштрафувати чесного, скромного бізнесмена на таку велику суму за ненавмисне завдану шкоду, чи не так? Особливо коли шкода... ну, скажімо... абстрактна?

Тишу в залі суду порушує кашель.

Крізь шибки видно, як тіні від хмар ковзають по стінах Буликова.

Губернаторка Тур'їн Мулаєш придушує позіх і дивиться на годинник. «Якщо промова триватиме ще шість хвилин, – думає вона, – це буде рекорд».

– І ви чули свідчення моїх друзів, – продовжує Ярослав, – моїх сусідів, співробітників, родичів, моїх... моїх *банкiрів*. Людей, які добре мене знають і не мають причин брехати! Вони не раз повторювали вам, що це лише прикрий збіг обставин!

Мулаєш дивиться праворуч, на членів високого суду. Прокурор Джиндаш серйозно і старанно обводить ручкою кисть своєї руки на офіційному бланку Міністерства закордонних справ. Ліворуч від неї головний дипломат Трун'ї зацікавлено розглядає спокусливі форми дівчини в першому ряду. Поруч із Трун'ї, у кінці столу, стоїть порожнє крісло – там мав би сидіти запрошений професор Ефрем Пангюй, але він останнім часом усе частіше відсутній на цих процесах. Утім, чесно кажучи, Мулаєш рада, що його немає: його присутність у залі суду, навіть узагалі в цій клятій країні, постійно спричиняє їй головний біль.

– Суд, – Ярослав двічі стукає кулаком по столу, – мусить прозріти!

«Треба знайти того, – думає Мулаєш, – хто ходитиме на ці судові засідання замість мене». Але про це можна тільки мріяти: як губернаторка поліса Буликова, столиці Континенту, вона зобов'язана головувати на всіх судових процесах, навіть безглузких.

– Отже, ви всі чули й маєте зрозуміти, що я ніколи не мав такого *наміру*, щоб вивіска з рекламою мого бізнесу набула... такого характеру, якого набула!

Люди в залі суду перешіптуються, коли Ярослав зачіпає цю делікатну тему. Трун'ї гладить бороду і нахиляється вперед: дівчина в першому ряду схрестила ноги. Джиндаш розфарбо-

вуге нігті на ескізі своєї руки. Мулаеш обводить поглядом присутніх, за звичкою встановлюючи діагнози: хлопчик на милицях – рахіт; жінка із вкритим струпами обличчям – віспа. От тільки ніяк не може визначити, на що хворий чоловік у кутку, – а втім, дуже сподівається, що він просто вивалювався в багнюці. Ярослав, як і ще кілька успішних континентальців, може дозволити собі водогін, тож є відмитим дочиста зразком континентальної раси: блідий, кремезний і темноокий. І в усіх чоловіків довжелезні кошлаті бороди. Мулаеш та інші сайпурці є цілковито їхньою протилежністю: невисокі, стрункі, темношкірі, з дещо довгими носами та вузькими підборіддями і, як свідчить смішна шуба Трун'ї з ведмежої шкури, звикли до теплого клімату Сайпуру, що залишився далеко за Південними морями.

Частково – на якусь дрібку – Мулаеш може зрозуміти байдужість Трун'ї та Джиндаш: Континент настільки зухвало впертий у своїй відсталості, що іноді забуваєш про численні причини, чому Сайпур окупував цю нещасну країну. «Хоча хіба ж ми можемо вважати себе окупантами, – думає Мулаеш, – якщо ми тут уже майже сімдесят п'ять років? Коли ж ми вже станемо своїми?» Якби Мулаеш просто зараз запропонувала всім присутнім у залі суду гроші: «Ось, візьміть на ліки і питну воду», – континентальці швидше плюнули б їй у руку, ніж узяли бодай мідний гріш.

Мулаеш розуміє, чому вони так зневажають сайпурців. Адже це зараз континентальці жебраки та злидарі, а колись були наймогутнішими та найнебезпечнішими з усіх живих істот. «Звісно ж, вони про це пам'ятають, – думає Мулаеш, глянувши на чоловіка, який дивиться на неї з неприхованою люттю. Тому вони нас так ненавидять...»

Ярослав набирається відваги.

«Ну ось, починається», – зітхає Мулаеш.

– Я ніколи не мав наміру, – карбує кожне слово Ярослав, – щоб моя вивіска натякала на якийсь божественний символ, на небесну владу, на якогось бога!

У залі суду притишено загули голоси. Мулаеш і решта сайпурців за суддівським столом байдуже спокійні.

– Хіба вони не знають, – бурмоче Джиндаш, – що це повторюють на кожному процесі Світового Регуляторного суду?

– Тихо, – шепоче Мулаеш.

Це публічне порушення закону підбадьорює Ярослава.

– Так, я... Я ніколи не мав наміру бути вірним жодному божеству! Я нічого не знаю ні про яких богів, про те, якими вони були і чи були взагалі...

Мулаеш ледве стримується, щоб не закотити очі. Кожен континенталець щось знає про божеств: стверджувати протилежне – те саме, що стверджувати, ніби дощ не мокрий.

– ...і тому я не міг знати, що вивіска над входом до моєї майстерні капелюхів, на жаль, через прикрий збіг обставин, імітувала сигіл¹ божества!

Пауза. Мулаеш підводить очі й розуміє, що Ярослав замовк.

– Ви закінчили, містере Ярославе? – запитує вона.

Ярослав вагається.

– Закінчив? Так. Так, я думаю, що так.

– Дякую. Можете сісти на своє місце.

Прокурор Джиндаш встає, бере слово й показує велику фотографію вивіски з написом: «Ярослав Гац». Під літерами зображений великий символ – пряма лінія, що закінчується спрямованим донизу завитком, який віддалено нагадує криси капелюха.

Джиндаш різко розвертається на підборах, щоб стати обличчям до глядачів.

– Це ваша вивіска, містере Яролсаве? – Джиндаш неправильно вимовляє ім'я чоловіка. Мулаеш не знає, чи це навмисно: континентальні імена з усіма цими «-слав», «-іль», «-ан» і подібним такі незвичні, що для тих, хто не прожив тут понад десять років, як вона, зорієнтуватися в цьому майже неможливо.

¹ Магічний знак. – Тут і далі прим. перекладача.

– Т-так, – затинаючись, відказує Ярослав.

– Дякую, – Джиндаш показує фотографію суддям і глядачам. – Прошу суд відзначити, що містер Ярослав визнав, що ця вивіска – так, саме ця, зображена на фотографії, – належить йому.

К. Д. Трун'ї киває так, ніби на нього зійшло одкровення. Континентальці занепокоєно перешіптуються. Джиндаш підходить до свого дипломата з виглядом фокусника («Свинство, – думає Мулаеш, – що цього хрінового актора прислали до Буликова») і дістає звідти велику гравюру зі схожим символом: прямою лінією, що закінчується завитком. Але на гравюрі символ ніби сплетений з густої лози, навіть із симпатичними крихітними листочками на завитках.

Натовп ахає, побачивши цей сигіл. Дехто починає робити священні жести, але зупиняється, усвідомивши, де перебуває.

Сам Ярослав здригається.

Трун'ї пирхає.

– Авжеж, нічого не знаєте про божества...

– Якби тут був присутній вельмишановний доктор Ефрем Пангюй, – Джиндаш жестом указує на порожній стілець біля Трун'ї, – я не сумніваюся, що він швидко ідентифікував би це як святий сигіл богині... Перепрошую, покійної богині...

Глядачі обурено ремствують; Мулаеш подумки зазначає, що зарозумілість Джиндаша варто винагородити переведенням його до якогось холодного гнилого місця з полчищами щурів.

Джиндаш закінчує:

– ...відомої як Аганас. Континентальці вірили, що саме цей сигіл сприяє плодючості, родючості та надає життєвих сил. Тобто капелюшник, помістивши цей символ на вивіску, натякав, що його капелюхи здатні наділити цими властивостями своїх власників. Хоча сам містер Ярослав це заперечує, але від банкірів ми дізнались, що його бізнес значно розширився після встановлення цього символу за межами його власності! Фак-

тично його квартальний дохід збільшився на двадцять три відсотки. – Джиндаш відкладає гравюру і показує два пальці на одній руці та три на іншій. – Двадцять. Три. Відсотки.

– Боже мій, – каже Трун'ї.

Мулаеш збентежено затуляє очі долонями.

– Як ви..? – бурмотить Ярослав.

– Вибачте, містере Ярославе, – перериває його Джиндаш. – Зараз моя черга говорити, гаразд? Дякую, містере Ярославе. Я продовжу. Світові Правила, ухвалені парламентом Сайпуру 1650 року, заборонили будь-яке публічне визнання божественного на Континенті, навіть непряме. На Континенті не можна згадувати імена богів, а також падати на коліна посеред вулиці й молитися. Будь-який натяк на божественне порушує Світові Правила, а отже, заслуговує на покарання. Те, що містер Ярослав, вивісивши табличку, дістав чималий прибуток, свідчить про те, що він усвідомлював скоєне і мав намір...

– Це брехня! – вигукує Ярослав.

– ...скористатися з божественної природи цього символу. Не має значення, що сигіл належав божеству, яке померло, і не міг наділити когось чи щось ніякими властивостями. Намір виявлено. Тож дії містера Ярослава тягнуть за собою формальне покарання – штраф, який становить... – Джиндаш дивиться на папірець. – ...п'ятнадцять тисяч дрекелів.

Натовп у залі починає ворушитися, бурмотіння гучнішає, перетворюючись на глухий рев.

Ярослав кричить, бризкаючи слиною:

– Ви не можете!.. Ви не можете...

Джиндаш повертається на своє місце, позираючи на Мулаеш із гордовитою усмішкою. Мулаеш кортить зацідити в цю усмішку кулаком.

Вона воліла б обійтися без помпезності й показухи. Справи, що стосуються Світових Правил, зазвичай потрапляють до суду лише раз на п'ять місяців або близько того. Переважну більшість

порушень СП розглядають і вирішують в офісі Мулаеш. Мало хто почувається надто впевненим, щоб обстоювати правду й довести справу до суду; коли ж це відбувається, то завжди перетворюється на безглузду виставу.

Мулаеш дивиться на переповнену залу суду; люди товпляться позаду стільців, ніби це не нудна муніципальна справа, а цікава театральна вистава. «Але вони тут не для того, щоб спостерігати за процесом, – думає вона, подивившись на порожнє крісло доктора Ефрема Пангюя. – Вони прийшли подивитися на людину, яка завдала мені стільки проблем...»

Коли справа про порушення СП доходить до суду, відповідач майже завжди програє. Не дивно, що за два десятиліття на посаді губернатора полісу Мулаеш виправдала лише трьох людей. «Ми виносимо обвинувальні вирок майже в кожній справі, бо закон вимагає від нас переслідувати їх за те, що вони живуть так, як звикли».

Вона прокашлюється.

– Обвинувачення подало свою версію. Тепер ви можете її спростувати, містере Ярославе.

– Але... Але ж це несправедливо! – вигукує Ярослав. – Чому ви дозволяєте собі знущатися з наших сигілів, з наших священних символів, а нам забороняєте навіть згадувати про них?

– Резиденція губернатора, – Джиндаш широким жестом вказує на стіни, – за законом є територією Сайпуру. Ми не підпадаємо під юрисдикцію Світових Правил, які діють лише на Континенті.

– Це... Це обурливо! Ні, це навіть не просто обурливо, це... це ересь! – Він різко підводиться.

У залі суду панує мертва тиша. Усі дивляться на Ярослава.

«О, чудово, – думає Мулаеш. – Тільки публічного виступу бракувало».

– Ви не маєте права так із нами чинити! – Ярослав уже не стримує емоцій. – Ви нищите всі наші витвори мистецтва,

пов'язані з богами, розграбовуєте бібліотеки, арештовуєте людей лише за згадку їхніх імен...

– Ми зібралися тут не для того, – каже Джиндаш, – щоб дебатувати про право чи історію.

– Але ми тут! Світові Правила забороняють нам знати свою історію! Я... Я ніколи й ніде не міг побачити той сигіл, який ви мені показали, – символ, символ...

– Вашої богині, – підказує Джиндаш, – Аганас.

Мулаеш бачить, як двоє Батьків Міста – так у Буликові називають обраних членів міської ради – дивляться на Джиндаша з холодною люттю.

– Так! – нервується Ярослав. – Мені ніколи не дозволяли його побачити! А вона була нашою богинею! Нашою!

Присутні в залі суду озираються на охоронців, очікуючи, що ті кинуться на Ярослава і зарубають його на місці.

– Але ж це не зовсім спростування, правда? – запитує Трун'ї.

– А ви... ви дозволили цій людині, – Ярослав показує пальцем на порожнє місце доктора Ефрема Пангюя, – приїхати в нашу країну і прочитати всі наші билини, історичні перекази, усі наші легенди, яких ми й самі не знаємо! Які нам не дозволили знати!

Мулаеш здригається. Вона знала, що рано чи пізно це станеться.

Справді, в історичному масштабі глобальна гегемонія Сайпуру триває лічені хвилини. Упродовж багатьох сотень років, ще до Великої війни, Сайпур був колонією Континенту, тобто божеств Континенту, – і в Буликові про це не забули: інакше чому Батьки Міста казали б про нинішній устрій «господарі, що служать слугам»? Звісно, лише потай.

Отже, з боку Міністерства закордонних справ було страшенною недбалістю та дурістю ігнорувати цю напруженість і дозволити шановному доктору Пангюю приїхати до Буликова вивчати історію Континенту – історію, якої самі континентальці не мали права вивчати. Мулаеш попередила Міністерство, що